

Christian A. Schwarz:

Fargelegg din verden med Naturlig menighetsutvikling.

Å erføre alt det Gud har skapt deg til å være.

K-vekst: Evenskjær 2007.

Naturlig menighetsutvikling har på drøyt et tiår etablert seg som en som en internasjonal bevegelse med stort nedslagsfelt. Hovedkontoret ligger i Tyskland, men representeres av nasjonale partnere i over 70 land. I Norge representeres Naturlig menighetsutvikling av K-Vekst, under ledelse av Ommund Rolfsen. Inntil nylig gikk konseptet under navnet «Naturlig kirkevekst», men man har nå endret navn i samsvar med det engelske begrepet (Natural Church Development). K-vekst har utgitt en rekke bøker om Naturlig menighetsutvikling på norsk. De fleste av disse bøkene er del av et internasjonalt utgivelsesprogram, der bøker med identisk layout utgis på over 40 språk. Den første utgivelsen på norsk kom i 1998, under tittelen *Naturlig kirkevekst. Åtte kvaliteter ved sunn menighetsutvikling*.

En viktig side ved tilbudet fra Naturlig menighetsutvikling er en menighetstest der menighetens kvaliteter måles i forhold til åtte kvalitetskjennetegn: Utrustende lederskap, nådegavebasert tjeneste, engasjert trosliv, hensiktsmessige strukturer, inspirerende gudstjeneste, livsnære grupper, behovsorientert evangelisering, varme relasjoner. Resultatene fra testen kan leses som poengsummer på hver av disse dimensjonene. Gjennom særlig å arbeide med de feltene der man kom dårligst ut («minimumsfaktoren»), kan man ifølge Naturlig menighetsutvikling videreutvikle menigheten i riktig retning. Til hjelp i denne prosessen tilbyr man hjelp fra et korps av godkjente veiledere, flere av disse er prester i Den norske kirke. Ved å gjenta testen på et senere tidspunkt, kan man følge utviklingen i menighetens kvalitet på de ulike områder. I Norge har så langt omkring

330 menigheter gjennomført menighetstesten én eller flere ganger, herav ca 100 soknemenigheter i Den norske kirke.

Grunnleggeren og lederen av Naturlig menighetsutvikling, Christian Schwarz, har sin bakgrunn i det tyske arbeidet med menighetsoppbygging innen de tyske evangeliske kirker på 1980-tallet. Sammen med sin far Fritz Schwarz utga han i 1984 boken *Theologie des Gemeindeaufbaus*. Etter at faren døde året etter, fortsatte sønnen arbeidet med å utvikle metoder for menighetsutvikling. Han tok bl.a. opp et samarbeid med organisasjonspsykologen Christoph Schalk, og sammen utviklet de et verktøy for menighetsanalyse, som etter hvert ble til Naturlig menighetsutviklings menighetstest.

I tysk kontekst er Naturlig menighetsutviklings betydning hovedsaklig begrenset til frikirkene, og har heller ingen relasjon til det akademiske miljøet. I andre deler av verden har konseptet fått langt større gjennomslag, ikke minst gjelder dette i USA. Den globale profilen er for øvrig viktig for Naturlig menighetsutvikling: Et grunnleggende poeng er nettopp å komme fram til «universelle prinsipper» som gjelder for menighetsutvikling i alle kulturer, og mye av innholdet i konseptet er basert på bruken av menighetstesten i menigheter over hele verden.

Siden de første bøkene kom for et tiår siden, har konseptet vært i stadig utvikling, og boken *Fargelegg din verden* kan på sett og vis sies å representere en ny fase i Naturlig menighetsutvikling og i Christian Schwarz' tenkning. Ved siden av de åtte kvalitetskjennetegnene introduseres her et nytt element i tenkningen, nemlig «det trinitariske kompasset». Med utgangspunkt i læren om den treenige Gud presenteres en tenkning som forsøker å redusere motsetninger og kompleksitet på de fleste livsområder til et mønster av tre ulike tendenser eller faktorer. På menighetsfeltet mener Schwarz f.eks. å

kunne vise at det finnes tre hovedtyper menigheter: Liberale menigheter som legger mest på skapelsen, evangelikale menigheter som legger mest vekt på frelsen, og karismatiske menigheter som legger mest vekt på Ånden. Tilsvarende treleddede mønstre mener han å finne i forholdet mellom kulturer, og i fromhets- og personlighetstyper. Hver av disse tendensene har fått hver sin farge, grønn, rød blå, og dette er som alt annet illustrert med fargerike plansjer. En grunntese i tenkningen er at det her egentlig ikke dreier seg om størrelser som utelukker hverandre, men om ulike vektlegginger innenfor et felles referansesystem. Sunnhet og balanse (i menighetslivet og i det personlige liv) oppnår man ved å bli klar over hvor man har sin styrke og å videreutvikle de aspektene man er svakest. Skal man ta dette alvorlig, og det bør man jo, synes det som Naturlig menighetsutvikling på denne måten er i ferd med å forandre seg fra å være et konsept for menighetsanalyse og menighetsutvikling til å bli et utkast til en altomfattende kristen livsfilosofi. Det gjenstår å se om Naturlig menighetsutviklings mange brukere verden over vil følge med på denne delen av ferden.

Et aspekt ved denne nyorienteringen er at Naturlig menighetsutvikling nå framstår med en helt annen økumenisk intensjon enn tidligere. I det som gjerne blir presentert som teorien bak Naturlig menighetsutvikling, boken *Die dritte Refomation* fra 1993 (finnes i engelsk oversettelse som *Paradigm Shift in the Church*), hevder Schwarz at den «tredje reformasjon» han tar til orde for, forutsetter de to første, nemlig reformasjonen på 1500-tallet og pietismen på 1700-tallet. Her befinner han seg altså entydig innenfor en protestantisk-pietistisk ramme. I sin nye bok forsøker han derimot ikke bare å inkludere de liberale tendenser innenfor de protestantiske kirker, men også katolske og ortodokse kirker.

Naturlig menighetsutvikling fremstår på denne måten med svært store ambisjoner: Det dreier seg om et økumenisk konsept som i trenighetslærens navn mener seg å kunne balansere ulike kulturelle, teologiske og personlighetsmessige tendenser mot hverandre i et harmonisk system og samle dette i et sett «uni-

verselle prinsipper». For å realisere sine nærmest altomfattende ambisjoner tyr man imidlertid til en omfattende overforenkling av komplekse fenomener, kombinert med en form for absoluttisme der ens egen modell blir presentert som den endegyldige og fullstendige. Her synes på en egenartet måte tysk systembygging å bli kombinert med amerikansk pragmatisme og forenklingkunst.

Når Naturlig menighetsutvikling nettopp heter *naturlig* menighetsutvikling, så er dette nærmest bokstavelig å forstå: Schwarz hevder nemlig at man ved å studere «vekstkraftene» i naturen også kan si noe om prinsippene for menighetsvekst (s. 89–91). Etter min mening er en slik måte å argumentere på høyst problematisk. Når Bibelen bruker størrelser fra naturen, er det som uttrykk for en *analogi* med åndelige sannheter, ikke som en kilde for argumenter. Når Jesus ber oss studere liljene på marken, må han fortelle hva vi skal se etter, og poenget er dessuten av vi er *forskjellig* fra dem (Matt 6,28–30). Også fra en samfunnsvitenskapelig synsvinkel en slik tenkning høyst problematisk: Menneskelig samfunn, inkludert menigheter, er kulturelle fenomener. De mønstre som preger menneskelig samhandling er ikke lovmessigheter som i naturen, fordi de er uttrykk for menneskelig rasjonalitet og menneskelige valg. Det er ikke vanskelig å finne grelle eksempler på hva som kan skje når man trekker for direkte konsekvenser fra det som skjer i naturen til hvordan menneskelige samfunn bør innrettes.

Når Naturlig menighetsutvikling har fått den utbredelse det har fått, er dette i stor grad takket være menighetstesten man tilbyr. For menigheter framstår det som attraktivt å få et absolutt mål på kvaliteten i det de holder på med, noe Naturlig menighetsutvikling nettopp mener å kunne tilby. Gjennom nøyaktige poengsummer på de ulike aspektene skapes et inntrykk av at det dreier seg om ganske eksakte målinger. Et grunnleggende spørsmål er imidlertid om disse målingene virkelig måler det de gir seg ut for. Ikke minst er dette et problem når testen brukes i så mange ulike kontekster, både kulturelt, språklig og konfesjonelt. Det er en kjent sak at mennesker i ulike kontekster

kan forstå de samme formuleringer på svært forskjellig måte, ettersom ord og begreper fungerer ulikt innenfor ulike meningsystemer.

Det er også et problem at den forskning som hevdes å ligge til grunn for konseptet ikke er dokumentert på en faglig og vitenskapelig måte. Faktisk er de mer populære bøkene den eneste publisering av det som påstås å være en empirisk undersøkelse i 1000 menigheter i 32 land (s. 14). En får dermed ikke vite noe om rekruttering og utvalg av menigheter, eller hvordan resultatene er analysert. Det er dermed ikke mulig for andre forskere å drøfte undersøkelsens metoder og resultater. Når noe presenteres som forskning og hevdes å ha en vitenskapelig basis, burde det være et minstekrav.

Som nevnt forsøker Schwarz i denne siste boken å forankre sitt konsept i trinitarisk teologi. Etter mitt skjønn er ikke dette særlig vellykket. Noen *virkelig* trinitarisk teologi finner en knapt, snarere et spekulativt system basert på det premiss at alle spørsmål kan reduseres til tre aspekter. Forståelsen av treenigheten selv reduseres hovedsaklig til en påstand om de tre guddommelige personer har tre ulike funksjoner i forhold til verden, slik at Faderen er den som alene er ansvarlig for skapelsen og Sønnen for frelsen. Ifølge en bibelsk forståelse var derimot Ånden også aktiv i skapelsen (Gen 1,2) og verden ble skapt gjennom Sønnen (Joh 1,3). Det er også problematisk når Schwarz søker å forbinde disse guddommens handlinger til de mange andre trefoldige mønstre han mener å kunne konstruere.

I noen tilfelle kan Schwarz' trefoldige mønstre umiddelbart synes å ha noe for seg – i andre tilfelle undres en på om det like gjerne kunne være fire dimensjoner eller to. Det kan også være grunn til å reise spørsmål ved selve den grunnleggende forståelse av pluralitet som ligger til grunn for det trinitariske kompass. Spørsmålet er om man virkelig respekterer forskjeller og mangfold når man mener å kunne redusere dem til aspekter ved et felles system. I noen tilfelle er forskjeller simpelthen ikke mulig å forene det, i noen tilfeller bør de ikke være det heller.

Etter min mening er Naturlig menighetsut-

vikling et konsept som lover langt mer enn er i stand til å innfri. Det forhindrer ikke at det inneholder mange verdifulle elementer. Påpekningen av grunnleggende kvalitetskjenetegn ved menigheter samsvarer også med mye annen forskning på feltet. Mange menigheter har kommet inn i gode prosesser gjennom å bruke menighetstesten. Selv om man kanskje kan diskutere påliteligheten i resultatene, er det å få anledning til å samtale om sentrale sider ved menighetens liv og virke av verdi i seg selv. I rammen av Den norske kirke reduseres likevel verdien av undersøkelsen kraftig av at den bare undersøker kjerne-menighetens indre liv. I verste fall kan dette føre til perspektivinnsvinger som kan være farlige i en folkekirkemenighet.

En annen grunnleggende svakhet ved konseptet er at det gjennom sine pretensjoner om å formidle de «universelle prinsipper» ikke oppfordret til å stille spørsmål som konseptet ikke selv stiller eller se etter forhold som konseptet ikke selv tar opp. I verste fall kan Naturlig menighetsutvikling fungere lukkende, heller enn åpnende for samtalen om menighetsutvikling. Vi trenger en kritisk og konstruktiv samtale, både om konseptet Naturlig menighetsutvikling – og om menighetsutvikling i sin alminnelighet.

HARALD HEGSTAD

Christian A. Schwarz:

Nådegavenes 3 farger. Et treenighetsperspektiv på hvordan du kan oppdage og utvikle dine nådegaver.

K-vekst, Evenskjær 2005.

Ekklesiologiske problemstillinger står for tiden høyt på listen over kirkelige debatttema: Hva kjennetegner en levende kristen menighet? Hvordan kan vi finne farbare veier til menighets-utvikling og menighetsvekst? I arbeidet med slike spørsmål har mange prester og menigheter i Den norske kirke funnet inspirasjon og veiledning innenfor det konsept som gjerne kalles «*naturlig menighetsutvikling*» eller «*naturlig kirkevekst*».

Den bok som her omtales hører hjemme i denne sammenheng. Den er én av i alt åtte bøker i en serie som beskriver åtte kvaliteter ved det som kalles «*sunne menigheter*». Alle bøkene er skrevet av den tyske teologen Christian A. Schwarz. Bøkene er oversatt til mer enn 30 språk, og brukes over hele verden. Et sentralt element i selvpresentasjonen er knyttet til oppleggets solide vitenskapelige fundament. Samtidig understrekes det at målsettingen for serien som helhet primært er praktisk: «*Redskaper for Naturlig menighetsutvikling har ikke som mål å øke din intellektuelle kunnskap. Målet er å hjelpe deg til å anvende din kunnskap i praksis... Derfor er hvert kapittel i denne serien skrevet for å hjelpe deg til å oppdage hvordan du praktisk kan tjene Gud mer effektivt, og for å utvikle en sunn, relevant og attraktiv menighet*» (s 3). Forfatteren følger opp denne målsettingen – altså: 'lite teori, mye praksis' – gjennom hele teksten. Etter min vurdering angir dette opplegget både bokas mulige styrke og dens markerte svakhet.

Den mulige styrken først: Nærheten til praksis – som formidles gjennom mange øvelser, oppgaver og konkrete eksempler fra forfatterens egen erfaring – gir den motiverte leser rikelig anledning til å reflektere over sin egen tjeneste, sine nådegaver og sin plass i menighets-helhet. For dette formål presenteres bl.a. en gjennomsystematisert oversikt over ikke mindre enn 30 *ulike nådegaver* ordnet i tre hovedgrupper (s. 99 ff). For å finne fram i

dette mangfold av nådegaver, inneholder boka også en omfattende såkalt «nådegevetest»(s. 64 ff) der leseren gjennom avkryssing og skåring av *ca 240 spørsmål* skal finne fram til sin egen «nådegaveprofil». Denne profilen består dels av «dine synlige gaver» og dels av «dine potensielle gaver»(s. 83 ff). Som man vil forstå: Her mangler det ikke på konkrete råd, eksempler og prosedyrer i arbeidet med å finne fram til sine egne nådegaver. Det kan noteres som en styrke at forfatteren underveis så tydelig og konsekvent framhever *fellesskapet og tjenesten* som nådegavenes teologiske forankring og praktisk-kirkelige kontekst. Lesningen av teksten kan derfor – særlig hvis det skjer i fellesskap med flere – gi fruktbare anledninger til å reflektere over viktige spørsmål knyttet til egen tjeneste i rammen av menighetens fellesskap. At det er behov for slik refleksjon rundt om i våre menigheter er jeg ikke i tvil om.

Men hva med den teologi og teori som bærer og motiverer framstillingen? Her er jeg betydelig mer i tvil. Jeg må nøye meg med å peke på et par forhold. For det første: Forfatteren framhever *seriøs vitenskapelighet* som kjennetegn for og legitimering av sin framstilling. Særlig gjelder dette m.t.p. nådegavetestens faglige soliditet. Dette er i og for seg prisverdig. Problemet er imidlertid at leseren må nøye seg med forfatterens *påstander* om oppleggets gode vitenskapelige kvaliteter, uten å få et mer presist innblikk i hvilke målinger som er gjort og hvilke resultater disse har gitt. Når man først i presentasjonen velger å legge så stor vekt på oppleggets vitenskapelighet, er denne mangelen på innsyn og informasjon lite tilfredsstillende. For det andre: Selv om boka er breiddfull av teologiske påstander og posisjoneringer, er fraværet av teologisk og hermeneutisk refleksjon påtakelig. Vi må stort sett nøye oss med stikkord og påstander uten analyse, kritikk eller drøfting. I kapittel etter kapittel presenteres vi for en mengde skjemaer og figurer, lange lister av stikkord og viktige begreper, opplisting av mange bibelhenvvisninger m.m.. Men drøfting eller tolkning av bibeltekstene, begrunnelse for standpunkter, kritiske hermeneutisk og teologisk refleksjon m.m. uteblir. Dette gjør det innmellom ganske frustrerende å lese. Jeg er for

eksempel uenig på en rekke punkter i den systematisering og opplisting av 30 (!) ulike nådegaver som forfatteren gir. Jeg savner viktige skjelninger mellom for eksempel «nådegave», «tjeneste», «åndens frukt» m.fl., og mener forfatteren blander sammen ting på en uheldig måte (jfr. kap 5). Jeg vil derfor gjerne vite hvor han henter sine begrunnelser fra og hvordan de utvikles. Men framstillingen er altså stort sett taus om dette. Dermed svekkes den teologiske troverdigheten i framstillingen. Vakre farger og gode bilder kan ikke kompensere for denne mangel. Heller ikke forfatterens voldsomme systematiseringsiver. Selv om jeg setter pris på godt systematiserte drøftinger i teologien, går det her over alle grenser. Forfatterens intense kjærlighet til 3-tallet fører således til at nesten alt i troslivet går opp i 3! Vi inviteres til å svare på spørsmålet «*Er du en trefarget kristen?*». Og vi presenteres deretter for følgende liste: *nådegavenes tre farger, Guds tre handlinger, livets tre dimensjoner, tre ulike omvendelser, tre autoriteter, tre teologiske tendenser, tre farer i troslivet* etc. Det virker som denne 3-talls-manien er ment å skulle gi framstillingen en form for teologisk legitimitet gjennom en henvisning til treenighetens læren. I stedet avdekkes mangelen på teologisk refleksjon og presisjon i framstillingen.

En klok vitenskapsmann har sagt: Ingenting er så praktisk som en god teori! Schwarz framstilling hadde etter min vurdering vunnet på et grundigere arbeid menighetens og nådegavenes teologi. Når boka brukes rundt om i så mange norske menigheter håper jeg derfor man inviterer til kritisk lesning. Forfatterens mange påstander og erfaringer bør møtes med grundig bibelstudium, kritisk refleksjon og mye samtale. Da kan den sette leseren på sporet av viktige spørsmål, og forhåpentlig bidra til vitalisering av menighetens liv.

LEIF GUNNAR ENGEDAL

Ove Conrad Hanssen:

Et godt tre bærer god frukt. Visjoner og strategier for utvikling og vekst i lokale menigheter.

Luther forlag, Oslo 2007. (s. 141)

Ove Conrad Hanssen har skrevet en viktig bok innenfor et relativt nytt fagfelt i den praktiske teologi: Menighetsutvikling. Boken begynner derfor med et kapittel som tar for seg menighetsutvikling som praktisk-teologisk disiplin. Boken går deretter i ulike kapitler inn på de forskjellige aspekter ved et arbeid for menighetsutvikling, nemlig lederskap, situasjonsanalyse, visjoner/målsettinger, verdier, strategier/programmer/redskaper og ressurser.

Underveis gir boken en svært omfattende oversikt over litteratur med relevans for temaet. Ikke minst er forfatteren svært velorientert i engelsk og anglikansk kontekst. Denne oversikten er bokens styrke, men også dens svakhet: Undertiden får man litt følelsen av at det blir vel mye navn og litteraturreferanser, og man savner i større grad et selvstendig grep.

Det siste betyr imidlertid ikke at boken ikke er preget av klare anliggender fra forfatterens side. Når han tar til orde for et arbeid for menighetsutvikling, skjer det på den ene side ut fra en radikal analyse av de europeiske kirkers radikalt endrede situasjon, på den annen side ut fra et ekklesiologisk anliggende om at kirken bare er tro mot sitt oppdrag når den ikke stivner i gamle former, men er åpen for forandring – i det den lytter etter Åndens ledelse.

Ove Conrad Hanssens bok er et pionerarbeid innenfor fagfeltet menighetsutvikling i norsk sammenheng. Den kommer til å være et viktig referansepunkt i lang tid fremover.

HARALD HEGSTAD

Marit Bunkholt (red.):

Møtet med den andre.

Tekster av Hans-Stifoss Hanssen

Det praktisk-teologiske seminars skriftserie 13,

Oslo 2007

Hans Stifoss-Hanssen – nåværende forskningssjef på KIFO – var over en periode på 11 år fram til 2005 sjelesorglærer ved Det praktisk-teologiske seminar (PTS) ved Universitetet i Oslo. Stifoss-Hanssen (= HSH) har i hele sitt profesjonelle liv vært sterkt engasjert i fagfeltet *praktisk teologi*, og da særlig de to områdene *sjelesorg* og *religionspsykologi*. Det er ti forskjellige bidrag innenfor disse områdene som her er samlet og utgitt som bok i PTS' skriftserie. Ett av bidragene er nyskrevet, de øvrige er tidligere publisert i ulike tidsskrifter i tidsrommet 1990-2004.

Tekstene spenner over et vidt spekter av tema, og gir mange gode og utfordrende leseropplevelser. Man merker at HSHs arbeid bæres av noen gjennomgående og særlig viktige anliggender. Slik jeg leser tekstene lar disse seg ordne i tre forskjellige, men saklig nært forbundne temaområder. Jeg vil derfor presentere bokas hovedinnhold i tilknytning til disse.

For det første gjelder det den status og funksjon som menneskelig erfaring og kirkelig praksis har i teologisk arbeid. HSH ønsker seg en teologisk forskning som oppøver en større nærhet til og lydhørhet for menneskelig erfaring. Dette kan skje på forskjellige måter. HSHs strategi følger i hovedsak to spor: Han argumenterer for det første for å gi sjelesørgersk erfaring og sjelesorgfaglig refleksjon større oppmerksomhet og betydning i teologisk refleksjon og forskning. Eksempler på hva dette kan innebære presenteres bl.a. i artiklene «*Gudsbilder, godt liv, god teologi*» (s 35 ff) og «*Velkommen inn i mitt symbolske univers*» (s 113ff). Dernest argumenterer han for at teologien må utvikle en bredere og faglig kvalifisert dialog med empirisk vitenskaper. Målet og begrunnelsen for dette er å utvikle en teologisk forskning med større troverdighet og bærekraft i møte med menneskers livserfaring. De fagområder som HSH særlig anbefaler og som

hans selv bearbeider mest omfattende er religionspsykologisk forskning og det tverrfaglige forskningsfeltet som nå gjerne kalles «ritual studies». Eksempler på teologisk bruk av innsikter fra disse fagområdene finnes bl.a. i artiklene «*Teologi, religiøsitet og troverdighet*» (s 137ff), «*Religionspsykologiens bidrag til kirke og samfunn*» (s 83ff), og «*Ritualenes psykologiske og helbredende funksjon*» (s 45ff).

Det andre anliggende har å gjøre med særlig relasjonelle og mellommenneskelige utfordringer i møte med mennesker som søker kirkens bistand. HSH fokuserer her hovedsakelig på to sentrale praksisformer: prestens rolle ved samtaler i tilknytning til kasualia (dåp, vigsel, gravferd), og sjelesørgerens møte med konfidenter som befinner seg i særlig sårbare livssituasjoner. Sentralt i begge sammenhengene står særlig to stikkord, nemlig «sårbarhet» og «makt». Det er maktpåliggende for HSH å utvikle en teologi om mellommenneskelig relasjon og interaksjon som ivaretar en grunnleggende respekt for «den andres» autonomi og integritet. Dette er bare mulig dersom man utvikler en kritisk bevisstgjort innsikt i kirkens/prestens/ sjelesørgerens maktposisjon, og ser denne i relasjon til det hjelpesøkende menneskes sårbarhet. Gode eksempler på hva dette etter HSHs oppfatning vil innebære finnes bl.a. i artiklene «*Seksuelle overføringer i sjelesorgen*» (s 59ff), «*Kropp og frihet i sjelesorgen*» (s 71 ff) og i det nyskrevne bidraget «*Hjelpende ritualer, forberedende samtaler*» (s 17 ff).

Det tredje temaområdet som preger HSHs refleksjoner gjelder den grunnleggende forståelse av sjelesorgrollen, altså fortolkningen av sjelesørgerens særlig mandat og «kall». Tematikken har mange sider. Særlig sentralt i HSHs drøftinger står spenningen mellom sjelesørgeren forstått som *herold* (formidler av et gitt budskap inn i en konkret livssituasjon) eller som *terapeut* (empatisk lyttende mottaker av konfidentens livserfaring). Denne tematikken lever implisitt i en rekke av bidragene, men drøftes mest eksplisitt i artiklene «*Prest eller terapeut – en falsk motsetning?*» (s 125ff) og «*Kropp og frihet i sjelesorgen*» (s 71 ff).

Som sagt ovenfor: Lesningen av HSHs tekster gir mange gode og utfordrende leser-

opplevelser. Her bearbejdes og formidles mye viktig sjelesørgerisk, psykologisk og teologisk innsikt. Etter min vurdering gjelder det ikke minst i HSHs analyser av dynamiske interaksjonene i den sjelesørgeriske relasjonen (jfr. 'makt' og 'sårbarhet'), og i drøftingen av ritualenes/liturgiens betydning i sjelesørgerisk sammenheng. Samtidig avtegner bidragene en ganske tydelig teologisk og sjelesorgfaglig profil som kan og bør kritiseres. Dette gjøres for øvrig på en interessant og poengtert måte allerede på bokas første sider. Her har nemlig bokas redaktør (og sjelesorglærer) Marit Bunkholt skrevet en kort, spennende og profilert introduksjon med tittelen *Innledning: kritisk og interessert møte med Hans Stifoss-Hanssen*. Hennes dialog med sin tidligere kollega gir verdifulle kritiske perspektiver på HSHs egne tekster, ikke minst i lys av en feministisk inspirert analyse av makt, sårbarhet og normativitet i sjelesorgen. Mine egne kritiske kommentarer begrenses her til følgende iakttagelser:

Samlet sett representerer HSH en ganske tydelig utgave av det som med et nokså upresist begrep kan kalles for en *terapeutisk orientert sjelesorg*. Psykoterapeutisk innsikt og religionspsykologisk fortolkning leverer her grunnleggende tolkningspremissar og viktige enkeltinnsikter. Mye av dette betrakter jeg som verdifullt og umistelig. Det kritiske spørsmålet som allikevel stadig melder seg underveis i lesningen, dreier seg om forståelsen av sjelesorgens kirkelige integritet og teologisk-normative forankring. Her synes jeg HSHs 'modell' framviser noen nokså klare mangler. I sin praksis – altså i det konkrete møtet med mennesker som søker kirkens/prestens bistand – blir presten/ sjelesørgeren lett for tilbaketrunket og utydelig som teolog og tjener for kirkens Herre. Annerledes sagt: Den normative konteksten som kristen gudstro og kirkens budskap representerer blir etter min vurdering for utydelig og tenderer mot å forsvinne utenfor den horisont som sjelesorgsamtalet etablerer. Ikke slik å forstå at HSH ikke vektlegger teologiens betydning i og for sjelesorgsamtalet, men måten det skjer på er etter min vurdering ikke tilfredsstillende. Det bilde som tegnes av en form for motsetning/konflikt mellom å formidle et (normativt

gitt) budskap og å vise uavkortet respekt for konfidentens integritet og sårbarhet, blir for unyansert. At de to momentene kan sammenholdes – og for den saks skyld fruktbart og gjensidig utdype hverandre – mener jeg både sjelesørgerisk teori og praksis for lengst har vist. Det er fortjenstfullt når HSH i denne sammenheng analyserer sjelesorgen ut fra den dobbelte synsvinkel «diakoni» og «liturgi» (s 74ff). Men også her blir HSHs resonnementer etter mitt skjønn fort villedende og ufruktbare. Det skjer når han tolker «samtalet» ensidig som ivaretakelse av medmenneskelig omsorg, åpenhet og respekt (= diakoni), mens gudstjenestens liturgier skal ivareta den vertikale dimensjonen forstått som livtolkning i lys av kristen gudstro. En slik 'arbeidsfordeling' er verken diakonien, liturgien eller sjelesorgen tjent med. Den sjelesørgeriske samtalen er etter min skjønn nettopp det 'sted' hvor medmenneskelig omsorg og kristen gudstro representert ved bibelfortellinger, symboler, salmer, bønner etc kan møtes. Målet må være en lavmælt, åpen og søkende dialog der konfidentens livserfaring kan bearbejdes og fortolkes i møte med kirkens tro. Prestens profesjon og sjelesørgerens kall er å være tjener for dette møtet.

LEIF GUNNAR ENGEDAL

Pål Repstad og Jan-Olav Henriksen (red.):
Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring.
 Fagbokforlaget, Bergen 2005. (289 s.)

Jan-Olav Henriksen og Pål Repstad:
Tro i sør. Sosiologiske og teologiske blikk på sørlandsk religion.
 Fagbokforlaget, Bergen 2005. (168 s.)

Paul Leer-Salvesen:
Moderne prester.
 Verbum forlag, Oslo 2005. (194 s.)

Det religionsfaglige miljøet ved Høgskolen i Agder (nå: Universitetet i Agder) har de siste årene gjennomført en bredt anlagt forsknings-satsing for å undersøke endringer i Sørlandets kristenliv de siste 30-40 årene. Satsingen har skjedd gjennom en lang rekke enkeltprosjekter, og involvert en stor gruppe forskere. En stor del av resultatene er presentert i de tre bøkene som her omtales.

Boken *Mykere kristendom?* er en artikkelsamling med 15 ulike bidrag, ved siden av introduksjon og etterord ved Pål Repstad. Her presenteres en rekke mindre empiriske studier med tilknytning til ulike deler av Sørlandets religiøse liv. Boken inneholder blant annet artikler om ungdomsarbeid, om kristnes forhold til idrett, om kristne sommerstevner, om nye spiritualitetsformer, om statskirkepresters og frikirkepastorers syn på omstridte spørsmål, om religion i media, og om kristelig «nestenbanning». I forord og etterord forsøker Pål Repstad å sette de ulike delprosjektene inn i en felles ramme for det store prosjektene. Et hovedperspektiv er det som også er antydning i boktittelen, nemlig om sørlandsreligionen har endret seg fra en ganske bastant «forskjellsreligion» til en mykere «humanitetsreligion». Repstad mener i stor grad å kunne svare bekreftende på et slikt spørsmål, selv om man også kan finne avvikende tendenser. Dette gjenspeiles særlig i synet på etiske spørsmål og i forståelsen av Gud. Det siste perspektivet kommer til uttrykk i det opprinnelige navnet på hele forskningssatsingen: «Gud på Sørlandet – mer venn og mindre allmektig?»

Repstad & co skal etter mitt skjønne ha ros for å forsøke å etablere et samlendende perspektiv på et

mangfoldig materiale. I stor grad virker deres overveielser veloverveide og godt begrunnet. Jeg synes nok kanskje til tider dette perspektivet blir vel endimensjonalt, ikke minst når utviklingen beskrives i kategorier som «mer» og «mindre». Det hadde vært interessant om man i større grad hadde undersøkt andre dimensjoner og tendenser enn det som ligger i aksene mellom strikt/konservativ og åpen/liberal. Det er både en fordel og en ulempe at det i stor grad er sørlendinger som forsker på sin egen landsdel. Det gir nærhet til stoffet, men et større innslag av utenfraperspektiv hadde etter mitt skjønne gavnnet prosjektet.

Boken *Tro i sør* skrevet av Jan-Olav Henriksen og Pål Repstad er en interessant og nyskapende studie. Det nyskapende ligger ikke minst i forsøket på å forene et sosiologisk og et teologisk perspektiv på et empirisk materiale. Materialet er også svært interessant: Det dreier seg om omfattende kvalitative intervjuer ved 26 mennesker i Vest-Agder. Det som fremkommer i boken er interessant og tankevekkende, både fra en sosiologisk og en teologisk synsvinkel. Det gjelder både presentasjonen av det som fremkommer i intervjumaterialet, og forskernes refleksjoner i tilknytning til det.

Gjennomføringen av forfatternes prosjekt er imidlertid ikke uten problemer. I noen grad gjelder dette presentasjonen av det empiriske materialet og de sosiologiske refleksjonene. Selv om man merker et solid sosiologisk håndverk, synes jeg presentasjonen i for stor grad nøyer seg med å sette de ulike informantene ved siden av hverandre, uten å engasjere seg i særlige inngående forsøk på komparasjon og sammenfattende analyser. Det blir rett og slett noe visst anekdotisk over framstillingen. Mine største innvendinger går likevel mot den teologiske dimensjonen ved prosjektet. Det er i utgangspunktet svært positivt at teologer engasjerer seg i denne type fortolkning og samtale med et empirisk materiale. Denne boken viser imidlertid at det er et stykke igjen før man har funnet formen på et slikt arbeid.

På den ene siden savner jeg større refleksjon og bevissthet om forholdet mellom en sosiologisk analyse og den teologiske refleksjon. Disse går nå mye over i hverandre, uten at forholdet

blir helt klart. På den annen side savnes en klarere bevissthet om forskjellen mellom den type hverdagspråk og hverdagsrefleksjon en kan finne hos informantene, og et mer presist teologisk fagspråk. Resultatet blir at informantene mange ganger blir møtt med det en lett kan oppfatte som en korrigerende og belærende tone, i stedet for at man forsøker å forstå informantene på deres egne premisser, som uttrykk for deres eget livstolkingsprosjekt. Det er også problematisk at man ofte gir seg inn på årsaksforklaringer, bl.a. ved å anta at den problematiske kristendomsforståelse man møter hos informantene skyldes den forkynnelsen de har blitt utsatt for, for deretter å kritisere denne. Slike slutninger gir det foreliggende materialet ikke empirisk grunnlag for. Det er også problematisk at forfatterne representerer en forholdsvis bastant dogmatisk fasit, bl.a. karakterisert som en «sann lutherdom (som) ennå ikke har vunnet innpass i Norge» (s. 159). Når man vurderer sørlandspietismen, synes det å skje ut fra en teologisk posisjon med liten affinitet for pietismens anliggender. Andre teologiske utgangspunkt, f.eks. i spørsmålet om forholdet mellom tro og moral, ville kanskje kommet mer på talefot med den religiøsitet som undersøkes.

Studien tegner et bilde av sørlandskristendommen som en nærmest dyster og dysfunksjonell størrelse. Det presenteres som en konklusjon at «sørlandskristendommen eksisterer som en kombinasjon av å være moralsk og å være for de komfortable og selvtilfredse» (s. 156). En kan spørre om et slikt bilde viser tilstrekkelig respekt for menneskers arbeid for å tyde sitt liv i et religiøst perspektiv, og det gir liten forklaring på hvorfor denne religionsformen har så sterkt grep over sjelene på Sørlandet. Når den er så utbredt, må man vel anta at den har en funksjon?

Selv om man noen ganger kan være uenig i forfatterens refleksjoner, er det mye å la seg utfordre av. At man kan ha innvendinger mot den måten boken anvender teologi i møte med et empirisk materiale, underkjenner ikke berettigelsen og nødvendigheten av selve prosjektet.

Også Paul Leer-Salvesens bok *Moderne prester* er en teologs refleksjon over et intervju mate-

riale. Men her stiller informanter og forsker mer på samme nivå, de er alle teologer. Leer-Salvesen har intervjuet 19 prester i Agder og Oslo om deres syn på kontroversielle spørsmål som bl.a. samboerskap, vigsel av fraskilte, homofili, fortapelsen, jomfrufødsel og oppstandelsen. Også denne boken preges av det samme hovedperspektiv som i hele sørlandsprosjektet, nemlig spørsmålet om det har skjedd en liberalisering. I det store og hele svarer Leer-Salvsen bekreftende på et slikt spørsmål, særlig når det gjelder de etiske spørsmålene. Selv om det er forskjeller mellom informantene, har de fleste beveget seg i en mer liberal og allmenntetisk retning. Ikke minst er det møtet med konkrete enkeltmennesker som har vært viktig for prestene i denne prosessen, ved siden av den generelle samfunnsmessige utviklingen. På dogmatikkens område finner forfatteren en langt mer konservativ holdning, og en finner ikke mye av gamle dagers liberale teologi. Unntaket er spørsmålet om fortapelsen, der mange av informantene beveger seg i retning av en apokatastasis-lære.

Leer-Salvesen behandler sine informanter med stor respekt og innlevelse. Når han også selv gir uttrykk for en mening, skjer det ikke på et belærende vis. Han plasserer seg selv blant flertallet av informantene, mer liberal i etikken, mer konservativ i dogmatikken. Han følger også de informantene som vil avsvække fortapelseslæren, men vil ikke gå linjen fullt ut, – interessant nok med en straffeteoretisk begrunnelse: Dommens berettigelse for å fremme rett og rettferdighet (s. 136).

Det jeg ovenfor har sagt om svakheten med å operere med et endimensjonal akse fra konservativ til liberal, gjelder også denne boken. Man risikerer å blende av for andre utviklingstrekk og tendenser. Det er likevel ikke til å komme fra at de fleste av informantene har beveget seg langs en slik akse. De er også «moderne prester» i den forstand at de i liten grad har tatt utfordringene fra det postmoderne inn over seg. Det er også interessant at ingen av informantene har gått linjen helt ut i liberalisering, f.eks. på samlivsetikkens område, men holder fast på idealet om det livslange ekteskap. Her representerer informan-

tene et kristen etisk perspektiv som skiller informantene ut fra sterke tendenser i samfunnet, og burde bidra til å modifisere forfatterens tese om at de tenker «allmenntetisk». Hvorfor følger man ikke allmenne tendenser i samfunnet fullt ut?

Uansett hvor man selv befinner seg i forhold til de spørsmål som behandles, er lesningen av denne boken utfordrende og givende. Alt som kan bidra til større refleksjon og åpenhet omkring praksis og tenkning på dette området, er av det gode.

HARALD HEGSTAD

Peter Zimmerling:

Bonhoeffer als Praktischer Theologe

Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2006

Antakelig har forfatteren av den bok som her skal omtales rett: Dietrich Bonhoeffer er formodentlig den mest kjente og leste tyske teolog i det 20. århundre. Selv om det i år er 100 år siden Bonhoeffer ble født, er fascinasjonskraften i møte med hans biografi og forfatterskap stadig bemerkelsesverdig sterk. Dette henger utvilsomt sammen med radikaliteten og dramatikken i hans liv: Lydigheten mot Kristus førte ham som kjent inn i martyriet da naziregimet henrettet ham en vårdag i 1945. Men ikke bare denne livshistorien fascinerer. Hans teologiske tenkning og hans intense vilje til konsekvens, kritikk og konkretisering utfordrer stadig. Også lest med bakgrunn i vår egen tids forutsetninger oppleves derfor Bonhoeffers teologi på mange måter som besynderlig aktuell – kanskje til og med profetisk?

Hva innebærer dette? Hva er det i Bonhoeffers teologi som stadig utfordrer? Det er dette Peter Zimmerling – professor i praktisk teologi ved universitetet i Leipzig – har satt seg fore å vise i sin avhandling med tittelen *Bonhoeffer als Praktischer Theologe* (2006). Som tittelen sier fokuserer framstilling på Bonhoeffers livsverk under en bestemt faglig synsvinkel, nemlig forstått som «praktisk teologi». Dette faglige perspektivet er ifølge forfatteren underbelyst i Bonhoefferforskning, noe som har bidratt til at viktige sammenhenger i den helhet som Bonhoeffers teologi utgjør ikke har kommet saksvarende til uttrykk. Zimmerli vil med sin avhandling bidra til at denne mangel overvinnes.

Etter min vurdering lykkes han godt i dette forehavende. Avhandlingen tegner for det første et profilert og helhetlig bilde av Bonhoeffers grunnleggende teologiske anliggender (kap 1–3). Her legges det særlig vekt på to forhold, nemlig *den ekklesiologiske forankring* av teologien (kap 2), og dernest *den kristne spiritualitetens* avgjørende betydning som meningsbærende fundament både for teologen som person og for all fruktbar teologisk refleksjon

(kap 3). Analysen av disse mer prinsipielle praktisk-teologiske anliggende fører så Zimmerling videre når han viser hvordan de fundamentale teologiske forutsetningene konkretiseres og tar form innenfor de forskjellige praktisk-teologiske disiplinene: i homiletikken, i liturgikken, i sjelesorgen og i ekklesiologien forstått som menighetsbygging (kap 4–7). Dette grepet – samsynet og interaksjonen mellom 'det prinsipielle' og de mer praktisk-teologiske konsekvenser – gjør at det er mye å hente i Zimmerlings tekst både med tanke på en rekke konkrete problemstillinger innenfor de ulike disiplinene, og med tanke på forståelsen av den praktiske teologiens grunnleggende egenart og målsettinger.

Framstilling preges av en gjennomført og klar systematikk, et tydelig teologisk engasjement og et språk som flyter lett. Hvert kapittel er således ordnet over samme tre-leddede struktur: Først plasseres kapitlets tematikk i relasjon til relevante hendelser i Bonhoeffers biografi; dernest analyseres og ekspliseres de grunnleggende teologiske anliggender; og til sist sammenfattes og konkretiseres de sentrale innholdsmessige anliggender i form av Zimmerlings egne aktualiserende teser inn mot vår tids teologisk-kirkelige utfordringer. Dette metodiske grepet oppleves som fruktbart. Det gir en form for liv og dramatik til framstillingen forsåvidt som det vever sammen viktige hendelser i Bonhoeffers liv med sentrale tema i hans teologisk-kirkelige arbeid. Dermed illustreres også et viktig anliggende i Bonhoeffers tenkning: 'Erkenntnis' og 'Existenz' henger alltid sammen i teologens liv. Samtidig med denne kopling mellom teologi og biografi legger Zimmerling vekt på å utdype sentrale systematisk-teologiske problemstillinger, som så i neste omgang altså også forfølges inn mot en aktuell praktisk-kirkelig virkelighet i vår egen tid.

Det er ikke mulig å gå detaljert inn på enkelheter i Zimmerlings portrett av Bonhoeffer som praktisk teolog. Jeg nøyer meg med å framheve et par-tre momenter som jeg anser som særlig aktuelle.

Ad *eklesiologien*: Det stoff som Zimmerling her presenterer (særlig kap 2) inneholder en

rekke interessante og utfordrende synspunkter, f.eks. i relasjon til aktuelle problemstillinger i vår egen hjemlige debatt om forholdet mellom stat og kirke. Et eksempel kunne være følgende: Hvilket innhold har begrepet «en åpen folkekirke», og hvordan skapes den 'åpenhet' og 'frihet' som kjennetegner en kristen kirke? Den aktuelle kontekst for Bonhoeffers refleksjoner over denne typen problemstillinger var selvsagt en helt annen og vesentlig mere (ideologisk) tilspisset enn vår aktuelle norske statskirke-debatt. Likevel har synspunkter i Bonhoeffers tekning utvilsomt relevans også for oss. Med utgangspunkt i en markert *kristosentrisk ekklesiologi* vil spørsmål etter kirkens 'åpenhet' for Bonhoeffer alltid måtte lede inn mot en konsentrasjon om det sentrale i evangeliet. Spørsmålet etter 'en åpen folkekirke' kan teologisk sett aldri besvares med en henvisning til 'folket' og dets eventuelle religiøse behov. Det må alltid besvares gjennom en konsentrasjon om Kristus. En åpen kirke for alt folket skapes der Kristus er sentrum, der Hans navn og nærvær skaper nytt liv, og der mennesker i fellesskap – gjennom bibelstudium, bønn og gudstjenestefeiring – bekjenner den treenige Guds navn i ord og handling.

Ad *spiritualiteten*: Spørsmålet etter en bærekraftig spiritualitet har de senere år plassert seg relativt høyt på den teologisk-kirkelige dagsorden. Også her – kanskje ikke minst her – er det verd å lytte til Bonhoeffers teologiske refleksjoner og deres konkretiseringer. Han leverer et profilert bidrag til det som gjerne kan kalles *en evangelisk spiritualitet* (jfr. kap 3). Spør vi etter hva som kjennetegner denne spiritualiteten, kan bildet sammenfattende profileres i følgende hovedmomenter:

- (1) Den er radikalt *kristosentrisk* og bestemt som *etterfølgelse*;
- (2) den er systematisk *bibelorientert* og *bedende*;
- (3) den er *forankret i fellesskapet*;
- (4) den er *asketisk*, hvilket betyr at den vektlegger betydningen av *disiplin* og *øvelse*. Sammenfattende tegnes her bilde av en spiritualitet som holder sammen *vita contemplativa* og *vita activa* på en utfordrende måte: Bønn og arbeid, meditasjon og handling, gudstjenestefeiring og samfunns-engasjement veves sammen i ett liv

og en tro. Slik dette 'program' tegnes ut og konkretiseres hos Bonhoeffer, blir jeg ikke bare fascinert i møtet med et ekstraordinært menneske og en Kristus-hengiven troende. Det som formidles får også aktuell og kritisk kraft. Det avslører og konfronterer samtidig som det vekker lengsler. Her er virkelig mye å hente av kritisk og konstruktiv teologi, både med tanke på vår teologiske utdanning og med tanke på fornyelse av vår egen kirkelige praksis.

Ad *sjelesorgen*: Det er ingen hemmelighet at Bonhoeffer mottok avgjørende teologiske impulser fra Karl Barths kerygmatiske teologi. Dette gir teologien en umiskjennelig kraft og tydelighet, samtidig som det også fremmer problematiske synspunkter og avgrensninger. Dette kan identifiseres både i den prinsipielle drøfting av den praktiske teologiens egenart, men kommer særlig klart til uttrykk i fortolkningen av de praktisk-teologiske disiplinens egenart. Det som for sjelesorgens vedkommende er særlig interessant i Bonhoeffers tenkning, er knyttet til spenningen mellom *den kerygmatiske* og *den diakonale* dimensjon i det sjelesørgeriske arbeidet. Zimmerling gir denne tematikken stor plass i sin framstilling (jfr. kap 6), og leverer på den måten også viktige innspill til drøftingen av problemstillinger som stadig er høyaktuelle i sjelesorgfaglig debatt. Vi finner altså hos Bonhoeffer for det første – og i samsvar med grunntrekkene i den barthianske teologien – en sterk aksentuering av sjelesorgens teologisk-kirkelige egenart forstått som *formidling av evangeliet*. I forlengelsen av dette rykker derfor *det private skriftemål* inn mot sentrum i det sjelesørgeriske arbeidet. Bonhoeffer arbeidet intenst for å gjenreise en evangelisk og luthersk praksis på dette punkt, en utfordring som formodentlig ikke er mindre aktuell i vår egen kirkelige sammenheng. Det samme gjelder vel saktens også når det gjelder påminnelsen om sjelesorgens oppgave som formidler av evangeliet om syndenes forlatelse. I sammenhenger der sjelesorgforståelsen domineres av terapeutiske og mentalhygieniske fortolkninger, vil en revitalisering av det klassiske kerygmatiske anliggende slik Bonhoeffer utformer dette representere viktige kritiske og konstruktive anliggender. Dette desto mere som

Bonhoeffers tenkning altså ikke henfaller til enøyde og innsnevrende betraktninger, men bevisst åpner perspektivene til også å inkludere sjelesorgens *praktisk-diakonale* side forstått som *innsiktsfull livshjelp* og *gjensidig, vennskapelig omsorg*. Om dette skriver Zimmerling omfattende og godt. Han relaterer også Bonhoeffers tenkning om dette til konkrete posisjoner i den sjelesorgfaglige debatt, og presenterer en nyantert, men vesentlig kritikk av synspunkter hos Bonhoeffer – bl.a. hans skeptisk-avvisende holdning til sjelesorgens anerkjennelse og bruk av psykologisk teori og terapeutisk metode(jfr. s 171ff).

Zimmerlings Bonhoeffer-avhandling er til å få forstand av. Den formidler et sterkt og levende møte med et usedvanlig menneske, og den tegner bilde av en praktisk-teologisk tenkning som engasjerer og utfordrer.

LEIF GUNNAR ENGEDAL

John Swinton and Harriet Mowat:
Practical Theology and Qualitative Research,
 SCM press, London, 2005. 278 s.

De siste ti årene har bruk av kvalitative metoder gjort sitt inntog i den praktiske teologi. Her til lands er det stadig flere både på doktorgrads- og masternivå som velger å gå empirisk til verks. Samtidig befinner man seg da gjerne i et metodologisk «mellomrom» mellom samfunnsvitenskapene og teologien. Som teologer trenger vi å sette oss inn i samfunnsvitenskapelig metode når vi skal anvende kvalitative metoder, men samtidig skal dette integreres i teologien på en fruktbar måte, som ikke bare kan være styrt av samfunnsvitenskapene. I dette «mellomrommet» oppstår mange viktige vitenskapsteoretiske og metodologiske spørsmål, som det har vært vanskelig å finne god litteratur om. Boka «Practical Theology and Qualitative Research» adresserer nettopp disse spørsmålene, og derfor har de skotske forskerne, teologen John Swinton og sosiologen Harriet Mowat, skrevet en viktig bok.

Praktisk teologi (PT) utøves av praktikere og forskere som innehar et mangfold av både metodologiske og teologiske posisjoner. Det som binder disiplinen sammen og som utgjør kontinuiteten er, i følge Swinton & Mowat, dens utgangspunkt i menneskelig erfaring og dens ønske om å reflektere teologisk over denne erfaringen (s. v i introduksjonen). De viser at den praktiske teologen har behov for verktøy og metoder som setter henne eller ham i stand til å «komplisere (complexify) og utforske situasjoner» (s. 13) og «gjengi det velkjente på en fremmed måte» (s. 32). Det er her kvalitative forskning (KF) kommer inn.

Forfatterne har ingen ambisjoner om å skrive en uttømmende lærebok i kvalitative metode. Bokas hensikt er derimot å tematisere følgende spørsmål: «How can we faithfully use qualitative research to provide accurate data for theological reflection?» (s. vii). Hensikten er å generere kunnskap som kan bidra til en endret og fornyet teologisk praksis. Boka har to hoveddeler. I den første delen skisserer de sin forståelse av forholdet mellom PT og KF (Theoretical

Foundations), mens del 2 (The Practice of Research) viser hvordan dette grunnlaget kan fungere som rammeverk for fem praktiske forskningsprosjekter innen PT. Her anvendes ulike vitenskapsteoretiske og metodologiske tilnærminger, noe som får frem mangfoldet av KF.

Når det gjelder forholdet mellom tradisjon/teologi og erfaring/kontekst, redegjør forfatterne for sin egen posisjon med utgangspunkt i ulike korrelasjonsmodeller (Paul Tillich, David Tracy, Steven Pattison). De er sympatisk innstilt til en *gjensidig kritisk korrelasjon* (Tracy) eller *samtale* (Pattison), men peker også på dens teologiske farer. Basert på den presbyterianske pastoralteologen Deborah van Deusen Hunsingers bok «Theology and Pastoral Counseling: A New Interdisciplinary Approach», hevder de derfor med tyngde at PT og KF står i et *asymmetrisk forhold* til hverandre. Og det er teologien som har forrang ettersom den kvalitative forskningens kompetanseområde kommer til kort når det gjelder spørsmål om «meningen med livet, Guds natur, korset, oppstandelsen og universets hensikt» (s. 89). KF må derfor gjennomgå en «omvendelsesprosess» slik at den kan «inngå som et redskap i Guds frelsende hensikt med verden» (s. 92). Slik jeg ser det, får KF i Swinton & Mowats prosjekt rollen som *hjelpedisiplin*. Dette kommer bl.a. til uttrykk i deres oppsummering av prosjektet om spiritualitet og depresjon (kap 4): «As such, when used in the service of God, this form of qualitative method holds much potential for developing faithful practices and transforming understandings» (s. 132, kursiv min).

Swinton & Mowats egen modell for praktisk teologisk refleksjon inneholder følgende «steg»:

- 1) Identifikasjon av gjeldende praksis som trenger refleksjon eller en kritisk utfordring.
- 2) Anvendelse av kvalitative forskningsmetoder for å kunne stille nye spørsmål.
- 3) Teologisk kritisk refleksjon over kirkas praksis i lys av Skrift og tradisjon.
- 4) Utforming av en revidert praksis.

Slik jeg ser det, minner dette mye om Don Brownings praksis-teori-praksis modell, slik den er utformet i hans «Fundamental Practical

Theology» og Kenda Deans modell over den praktiske teologis oppgave fra boka «Starting Right». Mitt poeng her er at Swinton & Mowats modell, etter mitt skjønn, egentlig ikke bidrar med så mye nytt. Det nye med boka er imidlertid at den spesifikt relaterer PT til KF, og gir praktiske eksempler på hvordan slik forskning kan utføres.

Forfatterne hevder også at den praktiske teologis anliggende om *forbedret praksis* har likhetstrekk med samfunnsvitenskapelig aksjonsforskning. De gjør imidlertid oppmerksom på at aksjonsforskning her må forstås annerledes enn i samfunnsvitenskapene. Forskjellen er bl.a. at det i PT ikke handler om å løse konkrete problemer, men om å peke på områder der *faktisk* praksis avviker fra *antatt* praksis, og å tilskynde det de benevner en mer «trofast» praksis. Dette innebærer en praksis som er mer basert på de teologiske verdier man kommer fram til i steg 3 av den skisserte modellen. Forholdet mellom PT og aksjonsforskning er et spennende perspektiv, som også kan gi viktige innspill til utformingen av empiriske forskningsdesign innen PT.

En styrke med boka er at den kombinerer vitenskapsteoretiske tilnærminger med metodologisk refleksjon og konkrete forskningsprosjekter. Her får vi eksempler på hvordan de empiriske resultatene kan inngå i en samtale med teologien, der disse gjensidig belyser hverandre. Slik jeg ser det, fungerer den teologiske refleksjonen mer som en samtalepartner enn som en normativ instans i disse prosjektene. Dermed kommer prinsippene om asymmetri mellom PT og KF, som vektlegges i del 1, i liten grad til syne i del 2. Boka reiser mange viktige spørsmål når det gjelder forholdet mellom PT og KF, men lar i praksis en del svar være åpne til tross for at prinsippene foreligger. Dette behøver ikke være noen svakhet, men etter å ha lest del 1, hadde jeg forventninger om å se tydeligere implikasjoner av forfatternes eget grunnleggende rammeverk i den praktiske del 2.

Særlig i del 1 har boka mange og lange sitater. Dette gjør, etter min mening, lesingen mer oppstykket. Det hadde vært en fordel med en tydeligere forfatterstemme, der de ulike posisjonene og arbeidene som denne fremstil-

lingen bygger på heller hadde vært gjengitt med forfatternes egne ord.

Til tross for noen mindre kritiske innvendinger: Dette er ei bok som fortjener å bli lest, også i vår norske kontekst. Her er mye å lære og grunne over for praktiske teologer som driver med empiriske forskningsprosjekter. Derfor kunne forlaget med fordel ha kostet på seg litt mer solid papir enn det som er å finne i en gjennomsnittelig billig pocketbok!

TONE STANGELAND KAUFMANN

